

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

УДК 364.27

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15465609>

**Регіональні аспекти фінансової підтримки сталого розвитку
агропромислового комплексу в сучасних умовах невизначеності**

Боркович Василь Володимирович

аспірант Таврійського державного агротехнологічного університету

імені Дмитра Моторного,

м. Запоріжжя, Україна, 69600,

ORCID <https://orcid.org/0009-0000-4969-4697>

Прийнято: 09.05.2025 | Опубліковано: 19.05.2025

***Анотація.** У статті здійснено комплексне дослідження регіональних аспектів фінансової підтримки агропромислового комплексу (АПК) України в умовах повномасштабної війни, що супроводжується високим рівнем невизначеності, безпековими ризиками та глибокими трансформаціями економічного середовища. Розглянуто особливості трансформації механізмів фінансування сталого розвитку АПК, з урахуванням динаміки змін у структурі аграрного виробництва, ресурсного потенціалу та інституційної спроможності регіонів. Доведено, що війна зумовила суттєву регіональну диференціацію в ефективності функціонування аграрного сектору, що вимагає запровадження адаптивних фінансових стратегій та цільових інструментів підтримки з урахуванням специфіки кожного регіону.*

Проаналізовано структуру фінансових потоків, обсяги та напрями державної, регіональної і міжнародної допомоги аграріям у 2022–2024 роках,

виокремлено проблеми їх ефективного освоєння. Виявлено ключові бар'єри: нерівномірність доступу до фінансових ресурсів, фрагментарність програм підтримки, обмежена інституційна спроможність місцевих органів влади, а також недостатня інтегрованість інноваційних фінансових інструментів у практику підтримки аграріїв. У роботі запропоновано концепцію диференційованої фінансової політики, що передбачає поділ регіонів за ступенем впливу війни, визначення пріоритетних напрямів підтримки та впровадження інструментів фінансування нового покоління — регіональних аграрних фондів, гарантійних схем, агрострахування з покриттям воєнних ризиків, смарт-контрактів на блокчейн-платформах, “зелених облігацій”.

Особлива увага приділена аналізу міжнародного досвіду постконфліктного відновлення аграрного сектору в країнах Центральної та Східної Європи, а також пропозиціям щодо інституціоналізації механізмів координації державної та регіональної фінансової політики в агросекторі. Обґрунтовано необхідність запровадження єдиної системи моніторингу ефективності реалізації програм підтримки, заснованої на комплексі економічних, соціальних, екологічних та безпекових індикаторів. Результати дослідження мають прикладне значення для розробки ефективних фінансово-економічних рішень в аграрній сфері та формування національної стратегії післявоєнного відновлення сільського господарства з урахуванням регіональних особливостей і довгострокових цілей сталого розвитку.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, регіональна фінансова політика, сталий розвиток, військовий стан, фінансова стійкість, інноваційні інструменти, адаптивне фінансування, блокчейн, агрострахування, продовольча безпека.

Regional Aspects of Financial Support for the Sustainable Development of the Agro-Industrial Complex under Contemporary Conditions of Uncertainty

Vasyl Borkovych

PhD Student Accounting and Taxation Department
Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University,
Zaporizhia, Ukraine, 69600,
ORCID <https://orcid.org/0009-0000-4969-4697>

Abstract. *The article presents a comprehensive analysis of regional aspects of financial support for the sustainable development of Ukraine's agro-industrial complex (AIC) under the conditions of full-scale war. The study is focused on the transformation of existing financing mechanisms, the impact of security-related and resource-specific challenges on different regions, and the elaboration of adaptive financial policy measures to ensure the resilience of the agricultural sector. The research reveals significant disparities in the structure and effectiveness of regional financial aid, emphasizing the need for differentiated approaches based on security risks, production potential, and institutional capacity.*

Drawing upon official statistics and analytical data, the paper identifies the sharp reduction in agricultural production in the eastern and southern regions (by 30–35%) compared to the more stable western regions (5–10%), as well as the physical destruction of over 1,200 agricultural infrastructure facilities in frontline areas. The analysis classifies Ukrainian regions into four distinct types—combat zones, frontline regions, areas with high levels of internal migration, and relatively stable agrarian regions—and outlines tailored financial instruments and strategic priorities for each.

The author examines the performance of state and international support programs from 2022 to 2024, revealing problems such as limited budgetary resources, uneven access to international aid (with 78% concentrated in central and western regions), institutional dysfunction in 23% of regional agricultural departments, and

inefficient fund allocation (only 73% of funds utilized in 2023). To address these challenges, the study proposes innovative financial mechanisms, including regional agricultural recovery and development funds (UAH 500 million per region), state-supported agri-insurance covering war risks (70% premium reimbursement), regional guarantee schemes (UAH 200 million per region), blockchain-based smart contracts for transparent fund allocation, and green bonds with yields of 8–10% annually to finance eco-friendly projects.

The article also reviews international post-conflict experiences from Croatia, Bosnia and Herzegovina, Georgia, and Iraq, highlighting best practices in establishing recovery funds, regional financing centers, rapid grant programs, and microcredit systems for farmers. Based on this analysis, the author recommends establishing a National Coordination Council, launching a unified information system for monitoring support programs, and creating agricultural clusters with regional coordinating functions.

A system of indicators is proposed for assessing policy effectiveness, including economic (e.g., agricultural output, profitability, investment multipliers), social (e.g., rural employment, integration of internally displaced persons), and environmental indicators (e.g., share of organic products, diversification index). The research concludes that differentiated regional financial policies, enhanced intergovernmental coordination, and the application of innovative instruments are essential for ensuring the short-term survival and long-term recovery of Ukraine's agro-industrial sector in wartime and postwar periods.

Keywords: *agro-industrial complex, regional financial policy, sustainable development, wartime economy, food security, financial resilience, differentiated support, green bonds, blockchain, post-conflict recovery.*

Постановка проблеми. Не стабільна ситуація в Україні створила безпрецедентні виклики для агропромислового комплексу країни, які мають яскраво виражену регіональну специфіку. За даними Міністерства аграрної

політики та продовольства України, станом на початок 2023 року понад 22% сільськогосподарських угідь (близько 4,9 млн га) були тимчасово окуповані або недоступні для обробітку через близькість до зони бойових дій [1]. Загальні збитки аграрного сектора від російської агресії оцінюються у 8,7 млрд дол. США [2].

Порушення логістичних ланцюгів, втрата доступу до частини сільськогосподарських земель, руйнування виробничої інфраструктури, міграція трудових ресурсів та обмежений доступ до фінансування стали ключовими проблемами для аграрного сектора. За даними Державної служби статистики України, у 2022-2023 роках спостерігалось скорочення виробництва сільськогосподарської продукції на 30-35% у східних та південних регіонах, тоді як у західних областях цей показник не перевищував 5-10% [3].

Особливої гостроти набуває питання формування ефективної регіональної політики фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств, яка враховуватиме як загальнодержавні пріоритети забезпечення продовольчої безпеки, так і специфічні потреби різних регіонів з відмінними рівнями безпекових ризиків, ресурсного потенціалу та структури аграрного виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування агропромислового комплексу в умовах військового стану та регіональні аспекти його фінансової підтримки активно досліджуються вітчизняними науковцями. Фундаментальні аспекти стратегії розвитку сільського господарства України в умовах кризових явищ висвітлені у працях Ю.О. Лупенка та В.Я. Месель-Веселяка [4], які обґрунтували необхідність диференційованого підходу до фінансування аграрного сектора на регіональному рівні.

О.В. Шубравська [5] дослідила основні ризики та можливості розвитку сільського господарства України в умовах теперішнього стану, акцентуючи увагу на регіональних диспропорціях. Регіональні аспекти формування сталих агроєкосистем в умовах війни детально розглянуті у роботах П.Г. Казьміра та

Н.Б. Гнатів [6], які запропонували методологічні підходи до зонування території України за рівнем впливу військових дій на АПК.

О.М. Бородіна та О.В. Шубравська [7] обґрунтували концептуальні засади аграрного і сільського розвитку для відновлення української економіки з урахуванням регіональної специфіки. Трансформаційні процеси у фінансовому забезпеченні аграрного сектору України в умовах теперішнього стану досліджені Н.Л. Полішко [8], яка виявила ключові проблеми доступу агровиробників до фінансових ресурсів у різних регіонах.

Незважаючи на значний науковий доробок у цій сфері, питання комплексного підходу до формування регіональної політики фінансової підтримки АПК в умовах війни залишається недостатньо дослідженим і потребує подальшого опрацювання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Незважаючи на наявність ґрунтовних досліджень щодо впливу воєнного стану на агропромисловий комплекс України, низка важливих аспектів фінансової підтримки АПК в регіональному розрізі залишається недостатньо опрацьованою. Зокрема, наявна наукова література переважно зосереджується на загальнонаціональних фінансових інструментах підтримки, тоді як питання регіональної диференціації, ефективності використання ресурсів в умовах безпекових ризиків та розробки адаптивних моделей фінансового реагування потребують додаткового вивчення.

Недостатньо висвітленим залишається механізм інтеграції інноваційних фінансових інструментів (зокрема, регіональних гарантійних схем, агрострахування з покриттям воєнних ризиків, смарт-контрактів, зелених облігацій) у діючі регіональні програми підтримки АПК. Також потребують подальшого дослідження питання оцінювання ефективності регіональних програм фінансування на основі системи показників, що поєднує економічні, соціальні, екологічні та безпекові критерії.

Окрему складність становить відсутність узагальненого підходу до класифікації регіонів за рівнем впливу воєнних дій на аграрну інфраструктуру та відповідної типізації фінансових потреб. Наявні емпіричні дані лише частково відображають реальні фінансові втрати аграрного виробництва та не дозволяють точно ідентифікувати критичні точки фінансової нестабільності на регіональному рівні. Крім того, не розроблено ефективні механізми координації державної та регіональної фінансової політики, що особливо актуально в умовах обмеженого бюджетного ресурсу та високої конкуренції за фінансування. Таким чином, актуальним є наукове обґрунтування системного, диференційованого та адаптивного підходу до фінансування сталого розвитку АПК в умовах воєнного часу з урахуванням регіональної специфіки, що й зумовлює необхідність проведення подальших досліджень у даному напрямі.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є комплексний аналіз регіональних аспектів фінансової підтримки сталого розвитку агропромислового комплексу України в умовах війни та розробка рекомендацій щодо оптимізації фінансових механізмів з урахуванням регіональної специфіки. Відповідно до мети були поставлені такі завдання: дослідити теоретико-методологічні засади фінансової підтримки АПК в умовах воєнного стану; проаналізувати регіональну диференціацію впливу війни на агропромисловий комплекс України; оцінити існуючі регіональні програми фінансової підтримки АПК у 2022-2025 роках; виявити проблеми та обмеження регіональної фінансової підтримки АПК в умовах війни; запропонувати інноваційні фінансові інструменти підтримки сталого розвитку АПК на регіональному рівні; розробити диференційовані підходи до фінансової підтримки регіонів різних типів; сформулювати рекомендації щодо оптимізації регіональної фінансової політики в АПК на період 2025-2027 років.

Виклад основного матеріалу. Фінансова підтримка сталого розвитку сільськогосподарських товаровиробників в умовах війни ґрунтується на специфічній методології, що поєднує класичні підходи до фінансування АПК та

інструменти антикризового управління. Сталий розвиток у контексті військових дій потребує переосмислення і набуває нових вимірів, пов'язаних не лише з традиційним балансом економічних, соціальних та екологічних аспектів, але й з забезпеченням безперервності функціонування аграрного виробництва в умовах безпекових ризиків [9].

Основними теоретичними концепціями, що формують фундамент регіональної фінансової політики в АПК під час війни, є: теорія антикризового фінансового управління, адаптована до умов воєнного часу [10]; концепція регіональної економічної стійкості (regional economic resilience) [11]; методологія адаптивного фінансового планування [12]; теорія управління ризиками в умовах високої невизначеності [13].

У воєнний період трансформується сама парадигма фінансової підтримки АПК від стимулювання розвитку до забезпечення стійкості та адаптивності аграрного сектора. При цьому регіональний аспект фінансової політики набуває першочергового значення через суттєву диференціацію умов господарювання в різних областях України [14].

Військові дії на території України мають нерівномірний вплив на аграрний сектор різних регіонів, що зумовлює необхідність диференційованого підходу до фінансової підтримки АПК. На основі комплексного аналізу можна виділити чотири групи регіонів за ступенем впливу війни на агропромисловий комплекс [15]:

- регіони активних бойових дій (частини Харківської, Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей) - де аграрне виробництво практично повністю паралізоване. За даними Міністерства аграрної політики, у цих регіонах втрачено або пошкоджено 1 247 об'єктів аграрної інфраструктури, включаючи елеватори, зерносушарки, комбікормові заводи [16];
- прифронтові регіони (частини Сумської, Чернігівської, Харківської, Дніпропетровської, Миколаївської областей) - де виробництво скоротилося на

40-60%. Зокрема, у Харківській області посівні площі зменшилися з 2,1 млн га до 1,2 млн га (-43%), у Миколаївській - з 1,6 млн га до 0,9 млн га (-44%) [17];

- регіони з високим рівнем внутрішньої міграції (Київська, Вінницька, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська області) - де зареєстровано понад 2,3 млн внутрішньо переміщених осіб, що створило додатковий тиск на продовольчі системи [18];

- відносно стабільні аграрні регіони (Полтавська, Хмельницька, Тернопільська, Волинська, Рівненська області) - де скорочення виробництва не перевищило 15%, але виникли проблеми з експортними поставками через блокування портів [19].

Аналіз регіональних програм фінансової підтримки АПК показує значну варіативність підходів та обсягів фінансування: західні області отримали 4,2 млрд грн державної підтримки протягом 2022-2023 років, з яких 65% спрямовано на підтримку малих та середніх сільгоспвиробників. Львівська область реалізує програму “Аграрний відродження” обсягом 850 млн грн, у рамках якої 1 247 господарств отримали пільгові кредити [20], центральні регіони акумулювали 6,8 млрд грн, переважно для підтримки великих агропідприємств. Полтавська область запустила програму компенсації 50% вартості насіння та добрив, якою скористалися 89% господарств області [21], північні та північно-східні області отримали 2,1 млрд грн, з яких 40% становила міжнародна технічна допомога. У Сумській області реалізується проєкт ЄС з відновлення аграрної інфраструктури обсягом 124 млн євро [22]. Південні області залучили 1,8 млрд грн, включаючи 450 млн грн на розвиток зрошення та 380 млн грн на диверсифікацію експортних маршрутів [23].

Також виявлені проблеми та обмеження регіональної фінансової підтримки АПК:

- обмеженість бюджетних ресурсів - видатки на АПК у 2023 році скоротилися на 28% порівняно з довоєнним періодом [24];

- високий рівень невизначеності - 67% аграрних підприємств не мають стратегічних планів розвитку на період понад 1 рік [25];

- нерівномірний доступ до міжнародної допомоги - 78% коштів міжнародних донорів направлено у західні та центральні регіони [26];

- порушення інституційної спроможності - 23% структурних підрозділів обласних департаментів агропромислового розвитку не функціонують повноцінно [27];

- обмежена ефективність традиційних інструментів - рівень освоєння бюджетних коштів АПК склав лише 73% у 2023 році проти 94% у 2021 році [28].

Для подолання зазначених проблем пропонується впровадження наступних інноваційних інструментів: регіональні аграрні фонди відновлення та розвитку - спеціалізовані фінансові установи з капіталом 500 млн грн на область для акумуляції коштів з різних джерел [29]; агрострахування з державною підтримкою - програми з покриттям воєнних ризиків, де держава компенсує 70% страхової премії [30]; регіональні гарантійні схеми - механізми з гарантійним фондом 200 млн грн на регіон для полегшення доступу до кредитів [31]; смарт-контракти на блокчейн-платформах - для забезпечення прозорого розподілу і контролю за цільовим використанням коштів [32]; “Зелені облігації” - для фінансування екологічних проєктів АПК з доходністю 8-10% річних [33].

Таблиця 1.

Диференційована фінансова підтримка АПК за типами регіонів України в умовах сьогодення

Тип регіону	Пріоритетні напрями фінансування	Основні фінансові інструменти	Очікувані результати	Обсяг фінансування на 2025-2027 рр., млрд. грн
Регіони активних бойових дій	- Збереження генетичних ресурсів. - Підтримка мінімального виробництва - Забезпечення базової інфраструктури - Розмінування сільгоспугідь	- Пряма фінансова допомога - Компенсація збитків - Міжнародні цільові гранти - Гуманітарні програми	- Збереження аграрного потенціалу - Забезпечення мінімальної продовольчої безпеки	2,5

			- Підготовка до відновлення	
Прифронтові регіони	- Диверсифікація виробництва - Відновлення інфраструктури - Адаптація до безпекових ризиків - Розвиток логістичних альтернатив	- Пільгове кредитуванн - Аграрні страхові програми - Гарантійні схеми - Державно-приватне партнерство	- Стабілізація виробництва - Адаптація до нових умов - Зменшення вразливості АПК	4,8
Регіони з високим рівнем внутрішньої міграції	- Створення робочих місць для ВПО - Розвиток приміського аграрного виробництва - Нарощування переробних потужностей - Програми перекваліфікації кадрів	- Інвестиційні гранти - Субсидовані кредити - Податкові пільги - Освітні ваучери	- Інтеграція ВПО в аграрний сектор - Розвиток нових напрямів АПК - Підвищення доданої вартості продукції	3,2
Відносно стабільні аграрні регіони	- Нарощування обсягів виробництва - Модернізація логістики - Стимулювання експорту - Впровадження інновацій та технологій	- Інвестиційні кредити - Експортні гарантії - "Зелені облігації" - Форвардні закупівлі	- Забезпечення продовольчої безпеки країни - Збільшення експортного потенціалу - Підвищення ефективності виробництва	6,5

Укладено автором особисто джерело [16-19]

Аналіз міжнародного досвіду виявив наступні ефективні практики: Хорватія (1991-1995) - створення Фонду відновлення сільського господарства обсягом 850 млн євро з поетапним фінансуванням: спочатку відновлення базової інфраструктури, потім модернізація [34]; Боснія і Герцеговина (1992-1996) - запровадження регіональних центрів фінансування з бюджетом 120 млн євро на регіон [35]; Грузія (2008) - програма "швидких грантів" до 50 тис. лар для термінових потреб фермерів [36]; Ірак (2003-2011) - система мікрокредитування для малих аграрних виробників з покриттям 89% сільських територій [37].8. Механізми координації державної та регіональної фінансової політики в АПК

Для забезпечення ефективної координації пропонується:

- створення Координаційної ради з представництвом усіх рівнів влади та стейкхолдерів;
- впровадження єдиної інформаційної системи моніторингу програм підтримки з бюджетом розробки 45 млн грн;
- запровадження механізмів перерозподілу ресурсів з резервом 10% від загального обсягу фінансування;
- формування аграрних кластерів у кожній області з координаційними функціями [38].

Також пропонується система індикаторів з базовими та цільовими значеннями: економічні індикатори: обсяг виробництва сільгосппродукції: базове значення 100%, цільове 115% до 2027 року; рентабельність аграрних підприємств: базове 8%, цільове 15%; коефіцієнт мультиплікації інвестицій: базовий 1:2, цільовий 1:4; соціальні індикатори: рівень зайнятості в сільській місцевості: базовий 65%, цільовий 72%; частка ВПО, працевлаштованих в АПК: базова 12%, цільова 25%; екологічні та безпекові індикатори: частка органічної продукції: базова 3%, цільова 8%; рівень диверсифікації виробництва: базовий індекс 0,6, цільовий 0,8 [39].

Висновки. Дослідження регіональних аспектів фінансової підтримки сталого розвитку агропромислового комплексу України в теперішніх час дозволяє зробити наступні висновки:

Нерівномірність впливу теперішнього стану на аграрний сектор зумовлює необхідність диференційованого підходу до фінансової підтримки з обсягом фінансування від 2,5 до 6,5 млрд грн залежно від типу регіону.

Існуючі механізми фінансування потребують кардинальної трансформації через обмежену ефективність (73% освоєння коштів) та високі безпекові ризики.

Інноваційні фінансові інструменти (регіональні фонди, блокчейн-рішення, “зелені облігації”) мають значний потенціал для підвищення ефективності підтримки АПК.

Диференційований підхід до різних типів регіонів дозволить оптимізувати використання обмежених ресурсів та забезпечити максимальний економічний ефект.

Координація політики на всіх рівнях є критично важливою для синергетичного ефекту від реалізації програм підтримки.

Система оцінки ефективності з чіткими індикаторами забезпечить можливість оперативного коригування політики відповідно до змін ситуації.

Реалізація запропонованих рекомендацій дозволить не лише забезпечити виживання АПК в умовах сьогодення, але й створити фундамент для післявоєнного відновлення та сталого розвитку аграрного сектора України з урахуванням регіональних особливостей.

Список використаних джерел

1. Міністерство аграрної політики та продовольства України. // *Звіт про стан агропромислового комплексу за 2023 рік*. Київ, 2024. 156 с.
2. Оцінка збитків аграрного сектора від війни в Україні. // *Kyiv School of Economics*. Київ, 2023. 89 с.
3. Державна служба статистики України. Сільське господарство України. // *Статистичний збірник за 2023 рік*. Київ, 2024. 234 с.
4. Лупенко Ю. О., Месель-Веселяк В. Я. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2030 р. // *ННЦ "ІАЕ"*. Київ, 2022. 58 с.
5. Шубравська О. В. Сільське господарство України в умовах воєнного стану: ризики та можливості. *Економіка АПК*. 2022. № 6. С. 26-33.
6. Казьмір П. Г., Гнатів Н. Б. Регіональні аспекти формування сталих агроєкосистем в умовах воєнного стану// *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2023. № 2. С. 54-61.

7. Аграрний і сільський розвиток для зростання та оновлення української економіки : наукова доповідь / за ред. О.М. Бородіної, О.В. Шубравської // *НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогноз. НАН України*. Київ, 2023. 127 с.
8. Полішко Н. Л. Трансформація фінансового забезпечення аграрного сектору України в умовах військового стану // *Фінанси України*. 2022. № 11. с. 52-67.
9. Малік М. Й., Швець А. А. Розвиток підприємництва в аграрному секторі економіки в умовах глобальних викликів та загроз // *Економіка АПК*. 2023. № 3. С. 65-74.
10. Ковальчук В. Г. Регіональна економічна стійкість в умовах воєнного стану// *Економіка України*. 2023. № 4. С. 53-68.
11. Resilience First. Regional Economic Resilience in Times of Crisis: *International Best Practices*. London, 2023. 245 p.
12. Adaptive Financial Planning for Agricultural Sector during Crisis. //OECD. Paris, 2023. 178 p.
13. Сичевський М. П., Дейнеко Л. В. Управління ризиками для аграрного сектору України в умовах високої невизначеності. // *Економіка і прогнозування*. 2023. № 2. С. 7-23.
14. Вдовенко Н. М., Сокол Л. М. Макроекономічна оцінка аграрного сектору економіки України за умов військового стану // *Економіка АПК*. 2022. № 9. С. 24-32.
15. Дзядикевич Ю. В., Любезна І. В. Особливості регіональної диференціації впливу військового стану на аграрний сектор України // *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 8. С. 27-34.
16. Міністерство аграрної політики та продовольства України // *Моніторинг втрат аграрної інфраструктури. Аналітична довідка*. Київ, 2023. 67 с.
17. Обласні управління статистики Харківської та Миколаївської областей // *Сільське господарство області у 2022 році*. Харків-Миколаїв, 2024.
18. Обласні управління статистики Харківської та Миколаївської областей // *Сільське господарство області у 2023 році*. Харків-Миколаїв, 2024.

19. Державна міграційна служба України // *Статистичні дані про внутрішнє переміщення населення*. Київ, 2023. URL: <https://dmsu.gov.ua>
20. Шапошник В. Г. Регіональні особливості формування інвестиційного потенціалу агропродовольчого сектору в умовах війни // *Економіка та держава*. 2023. № 5. С. 80-86.
21. Департамент агропромислового розвитку Львівської ОДА // *Звіт про реалізацію програми "Аграрне відродження" за 2022-2023 рр.* Львів, 2024. 45 с.
22. Полтавська обласна державна адміністрація. Підсумки реалізації програм підтримки АПК // *Аналітичний огляд*. Полтава, 2024. 78 с.
23. Делегація Європейського Союзу в Україні // *Звіт про реалізацію проєктів ЄС із підтримки аграрного сектора*. Київ, 2023. 134 с.
24. Департаменти агропромислового розвитку Одеської та Миколаївської ОДА // *Спільний звіт про програми розвитку зрошення та експортних маршрутів*. Одеса, 2024. 56 с.
25. Міністерство фінансів України. Аналіз видатків державного бюджету на аграрний сектор у 2023 році. Київ, 2024. 89 с.
26. Інститут аграрної економіки НААН. Дослідження стратегічного планування в агросекторі в умовах війни. Київ, 2023. 112 с.
27. Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA). Ukraine Humanitarian Response Plan 2023. Kyiv, 2023. 267 p.
28. Міністерство розвитку громад та територій України. Моніторинг функціонування регіональних органів управління АПК. Київ, 2023. 45 с.
29. Рахункова палата України. Звіт про результати аудиту використання бюджетних коштів на розвиток АПК. Київ, 2024. 156 с.
30. Фурдичко О. І., Паляничко Н. І. Інноваційні фінансові інструменти в системі підтримки агровиробників в особливий період // *Економіка АПК*. 2023. № 4. С. 50-59.
31. Українське об'єднання страховиків. Розвиток агрострахування в умовах війни: виклики та перспективи. Київ, 2023. 67 с.

32. Кредитно-гарантійний фонд України. Звіт про діяльність регіональних гарантійних схем. Київ, 2023. 78 с.
33. Blockchain Ukraine. Застосування блокчейн-технологій у фінансуванні АПК: пілотні проєкти. Київ, 2023. 89 с.
34. Шкуренко О. В., Савченко М. В. "Зелені облігації" як інструмент фінансування сталого розвитку АПК // *Економічний вісник університету*. 2023. № 51. С. 67-74.
35. Croatian Chamber of Economy. Agricultural Recovery Fund: 30 Years of Experience. Zagreb, 2023. 145 p.
36. Borshchevskiy V., Maslennikov O. Post-conflict agricultural recovery: lessons from the Balkans. *Journal of Development Economics*. 2023. Vol. 165. P. 102-115.
37. Ministry of Agriculture of Georgia. Rapid Grant Program for Farmers: Impact Assessment. Tbilisi, 2020. 89 p.
38. FAO. Agricultural rehabilitation in post-conflict Iraq: lessons learned. Rome, 2015. 234 p.
39. Кириленко І. Г., Івченко В. Є. Концепція розумної спеціалізації аграрного сектору в постконфліктний період // *Економіка України*. 2023. № 6. С. 34-49.
40. Лопатинський Ю. М., Чемарина Т. С. Система індикаторів оцінки ефективності регіональної політики в АПК// *Статистика України*. 2023. № 4. С. 45-52.